

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Maandelijks ledenblad van de
Geschied- en Heemkundige Kring

Sint-Guthago

Nr. 555

P209467

maart 2024

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.
Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist
Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Geschied- en Heemkundige Kring Sint-Guthago

Werkgebied : de Zwinstreek

Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitster :

Caroline Terryn*, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 050 500651

caroline.terryn@telenet.be

Ondervoorzitter en kringarchivaris :

Marc De Meester*, Waterstraat 2d, 8300 Westkapelle, tel (050) 627486

de.meester.marc@skynet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

fangeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Vissersstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tilleman, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tilleman@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Nu al inschrijven voor de uitstappen!?

Naar jaarlijkse gewoonte plannen we in mei, juni en september een uitstap met de kring:

- **zaterdagnamiddag** 25 mei 2024: *Kasteel van Loppem*
- zondagnamiddag 23 juni 2024: *Brugse hospitaal van de Potterie*
- zondagnamiddag 29 september 2024: Vernieuwd *RAM: Romeins Archeologisch Museum* in Oudenburg

Voor leden en hun gezin zijn deze gegidste rondleidingen helemaal gratis, maar ook niet-leden kunnen mee mits betaling van €10.

Voor iedereen is inschrijven verplicht, maar leden hebben uiteraard voorrang. Daarom kunnen de leden zich best nu al inschrijven; de promotie naar niet-leden start immers op de lezing van 24 maart 2024 en het aantal plaatsen is beperkt!

Inschrijven kan enkel via caroline.terryn@telenet.be

zaterdagnamiddag 25 mei 2024: *Kasteel van Loppem*

Afbeelding van een Vikingaanval op de 'Domesday Stone', gevonden te Lindisfarne (Engeland), 9e-10e eeuw.

Lezing: Vikingen in de Lage Landen. Donderslag bij heldere hemel, of kind aan huis?

Wanneer : zondag 24 maart 2024 om 10 u.

Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist.

Vikingen blijven tot de verbeelding spreken. Ook voor archeologen en andere onderzoekers blijven de plundertochten, ontdekkingsreizen, handelsactiviteiten en ambachtelijke vaardigheden van de Vikingen een grote fascinatie uitoefenen. In deze lezing gaan we, wars van alle clichés, op zoek naar de oorzaken, de betekenis en

de blijvende impact van de Vikingperiode. De plundertochten, zoals we die kennen uit historische bronnen, moeten we daarbij in een ruimer kader plaatsen.

Met name het onderzoek van archeologen en natuurwetenschappers droeg in recente jaren heel veel nieuwe inzichten bij. Die betreffen niet enkel de ontwikkelingen in Scandinavië zelf, maar tonen hoe het hele Noordzeegebied een essentieel onderdeel uitmaakte van het sociale en economische netwerk waarin het Vikingfenomeen zich ontplooidde. Ook de Lage Landen spelen daar dus een rol in. Het is dus de moeite waard om de sporen die die ontmoetingen met Vikingen achterlieten, vaak recente archeologische ontdekkingen, onder het licht te houden.

Pieterjan Deckers is een archeoloog verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij is gespecialiseerd in de middeleeuwse samenlevingen rond de Noordzee. Hij schreef een doctoraatsthesis over de bewoners van de vroegmiddeleeuwse Vlaamse kustvlakte, en nam als postdoctoraal onderzoeker aan de Universiteit van Aarhus deel aan een grootschalige opgraving en daaropvolgend onderzoek in de Viking-handelsstad Ribe (Denemarken). Zijn voornaamste studiedomein is de materiële cultuur van maatschappijen in het verleden: de objecten waarmee mensen zich dagdagelijks omringden, en die ons heel veel vertellen over hun leefwijze, hun denkbeelden, en hoe ze zichzelf wilden voorstellen aan de wereld.

Gereconstrueerde afdruk van een gewapende vrouw, op basis van gietmalfragmenten gevonden in Ribe, vroege 9e eeuw.

Verlag lezing: “De symboliek in Jan van Eycks Kanunnik Joris van der Paele” door Jean Luc Meulemeester

Zondag 25 feb 2024 genoten 84 toeschouwers van deze prachtige en boeiend gebrachte lezing. We zijn goed geïnformeerd over dit meesterwerk dankzij de Latijnse tekst op het kader: *Meester Joris van der Paele, kanunnik van deze kerk, deed dit werk maken door schilder Johannes van Eyck - en hij stichtte twee kapelanieën deel uitmakend van het koor - 1434. Hij voltooide het echter in 1436.* Dat Van Eyck er twee jaar aan werkte kwam door de kwantiteit – de grootte van het paneel van Baltisch hout (122 cm op 157 cm, zeer groot voor begin 15de eeuw) – en de hoge kwaliteit: zeer gedetailleerd en opgebouwd met zeer veel lagen olieverf die telkens langzaam moesten drogen.

Van der Paele, die zestig was bij de opdracht, voelde zijn einde naderen en was ziek. Hij leed o.m. aan een ontsteking van een bloedvat bij de slaap. Dat was Van Eyck niet ontgaan en hij bracht het zo natuurgetrouw in beeld dat dokters de ziekte nu als arteriitis temporalis kunnen diagnosticeren. Met hevige hoofdpijn bleef Van der Paele nog tot 1443 leven. Hij kon dan ten volle genieten van zijn kunstwerk, want hij werd wegens zijn ziekte vrijgesteld van zijn werk als kanunnik en het schilderij bleef voorlopig in zijn huis, want het was bedoeld om als epitaaf tegen de muur nabij zijn graf te hangen in de Sint-Donaaskerk waaraan hij verbonden was.

Joris van der Paelen was geboren in Brugge uit een welstellende familie, grootgrondbezitters in o.a. Damme. Joris volgde een priesteropleiding en schopte het tot secretaris van de paus. Hij werd daarvoor rijkelijk beloond met diverse prebendes, geestelijke functies waaraan inkomsten verbonden waren. Zo was hij ook kanunnik in Straatsburg en in een zevental andere steden, functies die hij door iemand anders liet uitvoeren want kanunniken waren verondersteld verschillende keren per dag mee te zingen in de misdiensten van hun kapittelkerk. De rest van de tijd mochten ze beschikken in hun kapittelwoning. Ook rond de Sint-Donaaskerk -

de kerk op de Burg die onder het Frans bewind werd afgebroken – lag een krans woningen voor elkeen van de kanunniken.

Naast de prestigieuze kanunnikpost bracht Van der Paele twee pauselijke geschenken mee uit Rome: een vogel en een stukje hout van het kruis waaraan Christus was gestorven. Van Eyck beeldde de relikwie af: ze zit in bergkristal gevat en verwerkt in de kruisstaf die Sint-Donaas draagt. Deze patroonheilige van de kerk én van de stad Brugge was een bisschop van Reims in de 3de eeuw. Zijn attribuut is een rad met brandende kaarsen en gaat terug op het mirakel van zijn redding in zijn kindertijd. Hij werd toen van de verdrinkingsdood gered door de paus die hem een karrenwiel toewierp en omdat het nacht was had hij er kaarsen op aangestoken. Sint-Donaas draagt hier de bisschopsmijter, maar dus geen typische bisschopsstaf, een kromstaf met een krul bovenaan zoals die van de Sint, wel een staf met een kruis. De kanunnik kijkt er naar met één oog; met zijn ander oog - Joris loenst een beetje - kijkt hij naar Jezus die een Indische halsbandparkiet vasthoudt. Nu vliegen er hele zwermen van die vogels in Brussel, maar in de middeleeuwen waren dat rariteiten. De *camera papagalli* was één van de belangrijkste vertrekken in het Vaticaan. Daar vlogen er verschillende pratende vogels; men dacht dat ze recht uit het aardse paradijs stamden, van toen alle dieren nog spraken. Papegaai was dus echt de gaai van de *pape*.

Het Jezuskind reikt met zijn ander een handje een bruidsboeketje anjers aan Moeder Gods én bruid van God. Dat bloemetje heet in de volksmond *nagelbloem* omdat het naar kruidnagel ruikt en staat symbool voor de kruisdood, waar Joris zo'n verering voor had. Jezus heeft enerzijds een babylichaam en zit ongegeneerd met zijn beentjes open, maar anderzijds heeft hij het hoofd van een wijze grijsaard. Met dat contrast synthetiseert Van Eyck dé theologische discussie van het moment: was Jezus mens of God? Hij was beide.

Madonna troont alsof ze een altaar is in het midden van de apsis van een Romaans koor. Kunsthistorici zijn het er niet over eens of het een fictieve apsis is of die van de Sint-Donaaskerk of die van Sint-Servaas in Maastricht, waarvan Van der Paele ook tot aan zijn

dood een prebende van genoot. Het baldakijn is vervaardigd in bloemenbrokaat, een zeer luxueuze stof die in het Italiaanse Lucca geweven en in Brugge verkocht werd. Als Maria zou rechtstaan zou ze haar hoofd stoten, zo laag hangt het doek. Van Eyck heeft dit echter doelbewust zo gedaan omdat bij een hoger baldakijn de zittende figuur afstandelijker overkomt. Op de lijst wordt Maria genoemd als een "Smetteloze spiegel Gods" (SPECULUM SINE MACULA DEI MAIESTATIS). Daarom wordt het rode kleding van Maria schitterend gereflecteerd in het glimmende harnas van Sint-Joris. Ook deze reflectie heeft dus een symbolische betekenis.

De rechtse figuur in het harnas is Joris' patroonheilige. Hij is 'de krijger van Christus' omdat hij een christen prinses uit de muil van een draak redde. In het grijs geschilderd kapiteel achter Sint-Joris zitten verschillende draakjes verwerkt. Met zijn linkerhand beveelt Sint-Joris kanunnik Joris van der Paele aan bij Maria en het Jezuskind, terwijl hij met een eerbiedig gebaar zijn helm afneemt. We zien hem iets zeggen en we kunnen raden wat: een voorspraak bij Maria voor de kanunnik. Hij zal hierin worden gesteund door de andere Heilige in beeld: Sint-Donaas.

De compositie is ontegensprekelijk die van een *sacra conversazione* (in het Nederlands: het Heilige Gesprek). Daarin zit Maria in het gezelschap van twee of meer heiligen en lijkt ze te praten met hen. Het thema was populair in de Italiaanse kunst van de 15de tot de 16de eeuw, maar ontstond al kort voor 1400 door bij Gentile da Fabriano. Mogelijk heeft Van Eyck dit genre gezien op zijn reis door Italië. Maar wat een verschil! Van Eyck slaagt erin alle materialen weer te geven zoals ze zijn in het echt: het Armeense tapijt, het fluweel van de koorkap van Sint-Donaas, het metaal van het harnas,... Maar hét verschil is wel de weergave van de schenker/opdrachtgever. Da Fabriano beeldt hem bedeesd biddend en veel kleiner af dan de heiligen, terwijl Van der Paele in ware grootte met heel zijn imposante figuur postvat dicht bij Maria. Het licht schijnt op zijn witte koorhemd. Van der Paele is mee belicht dan de Madonna! Hij pronkt met zijn kostbare bril en zijn persoonlijk brevier i.p.v. devoot de handen te vouwen. Enige ijdelheid was hem niet vreemd. Het goede leven evenmin. Geen

middeleeuwer met het BMI van Van der Paele. In het aanschijn des doods stichtte hij twee kapelanieën. De kapelaan moest er elke maandag een requiemmis opdragen en ook elke woensdag én vrijdag. Die gebeden moesten zijn zielenheil alsnog veiligstellen. Daarbovenop schonk hij nog twee brevieren die elk “een grote boerderij met al de dieren” waard waren.

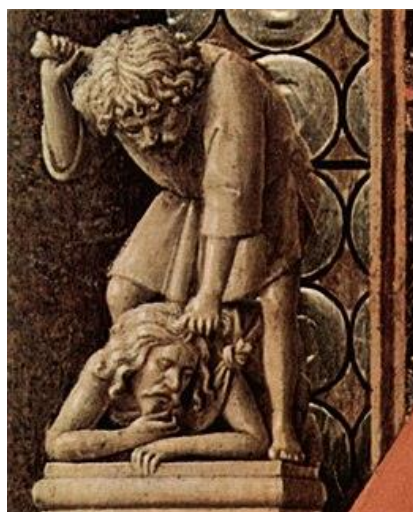

Gentile da Fabriano, vervaardigd tussen 1490 en 1400.

Terug naar de symboliek. Meer bepaald de kleurensymboliek. Daaraan ging wellicht een grondige voorstudie vooraf die Van Eyck al dan niet in samenspraak deed met Van der Paele en nog een theoloog. Drie kleuren vallen op en komen telkens in kleine vlakken terug: het blauw van de koorkap van Sint-Donaas, het rood van de mantel van Maria en het wit van het koorhemd van Van der Paele. Is het toeval dat Jezus op een wit doekje zit, zo wit als Joris' hemd? De anjers die Jezus vasthoudt zijn wit, rood en blauw. Blauw staat voor de hemel, wit voor de maagdelijkheid en rood voor de passie, de kruisdood. Met die kleurenpracht contrasteren de kleine taferelen in grisaille. Het zijn taferelen uit het Oude Testament als Abraham doodt Isaac, die vooraf spiegelen wat later in de openbaring van het Nieuwe testament zal komen. De meesten verwijzen naar de kruisdood van Christus.

In de 18de eeuw was van die kleurenpracht nog weinig te zien. Kaarswalmen hadden het paneel zo verduisterd dat men dacht dat het een *Aanbidding van de wijzen* was. Nu hangt het werk in al zijn glorie in het Groeningemuseum aan de Dijver in Brugge. Maar ook online kan u het 24/7 bewonderen en op www.artinflanders.be kan u zelfs naar hartenlust inzoomen. Aan u de keuze: had Joris Van der Paele gewoon een heel dikke oorlel of is het de eerst gedocumenteerde tumor?

<https://artinflanders.be/nl/kunst/madonna-met-kanunnik-joris-van-der-paele-0>

. Isaac doodt Abraham

Uw verslaggever, Caroline Terry

Expo: 100 jaar Ferry Boats

In 1918 ziet het bedrijf Société Belgo-Anglaise des Ferry Boats het levenslicht. Het begin van een boeiend en bloeiend hoofdstuk in de Zeebrugse geschiedenis. Trotse Zeebruggenaar Chris Vantorre maakt dit industrieel verleden tastbaar in de tentoonstelling ‘100 jaar Ferry Boats’ in de **Sint-Donaaskerk van Zeebrugge**. Unieke archiefstukken brengen de verhalen tot leven. **Vanaf 23 maart tot 21 april** kan je de expo bewonderen. Chris Vantorre is er vaak aanwezig en geeft met plezier een woordje uitleg.

Het is een gelegenheid om de Sint-Donaaskerk te bezoeken. De parochiekerk werd kort na de inhuldiging van de haven in 1907 en de stichting van Zeebrugge gebouwd. Juist omwille van die ligging leed ze bij elke wereldoorlog oorlogsschade en moest ze nadien telkens heropgebouwd worden.

De Brugse architect René Buyck koos voor een vereenvoudigde neogotische stijl. Net als de kerk van Damme is het een hallenkerk: de twee zijbeuken zijn even hoog als de middenbeuk, zodat de ramen zeer hoog zijn en er veel licht invalt. Ook de westtoren is ‘streekeigen’: een massieve vierkante basis met daarbovenop een achthoekig torentje. De meeste poldertorens raakten immers na de bloeiperiode in de 13de eeuw niet af en kregen een tijdelijke platte afdekking. Na de crisis van de 14de eeuw, bij de relance in de 15de eeuw, kregen vele zware vroeggotische torens een elegantere laatgotische bekroning.

www.guthago.net

Evelien Hauwaerts geeft op 21 april 2024 de voordracht:

***Vlaams Topstuk belicht:
de manuscripten van de abdij Ter Doest***